

Fråga om fastställelse av att tre helikopterpiloter vid Sjöfartsverket har en pensionsålder om 60 år och vilka ekonomiska förmåner som följer av detta. Trots sammanträde för muntlig förberedelse och efterföljande kompletteringar, har Arbetsdomstolen ansett att yrkandet är oklart. Det kan därför inte anses vara av avsevärd betydelse för kändan, att få talan prövad i den mening som avses i 4 kap. 6 § arbetstvistlagen. Arbetsdomstolen har avvisat fastställsetalan.

ARBETSDOMSTOLEN

Rotel 4:1

BESLUT

2025-03-28

Stockholm

Beslut nr 16/25

Mål nr A 92/24

KÄRANDE

OFR/S,P,O genom Fackförbundet ST, Box 5308, 102 47 Stockholm

Ombud: förbundsjuristerna Joakim Lindqvist och Jenny Ekenstierna,
adress som ovan**SVARANDE**Staten genom Arbetsgivarverket, Mäster Samuelsgatan 60,
111 21 StockholmOmbud: arbetsrättsjuristerna Carl-Axel Holmberg och Mats Liliequist,
adress som ovan**SAKEN**

fastställelsealan

Bakgrund

Sjöfartsverket ägde tidigare SMA Helicopter Rescue AB (bolaget). Efter ett regeringsbeslut övergick bolagets helikopterverksamhet den 22 januari 2014 till Sjöfartsverket.

D.M., H.E. och A.S. (i fortsättningen kallade de berörda arbetstagarna) var vid tidpunkten för verksamhetsövergången anställda som helikopterpiloter hos bolaget. De är medlemmar i Fackförbundet ST (förbundet) och är i dag anställda hos Sjöfartsverket.

De berörda arbetstagarna anställdes hos bolaget efter att ITP-planen delades

upp i ett förmånsbestämt tjänstepensionssystem (avdelning 2) och ett premiebaserat system (avdelning 1). Parterna är överens om att de berörda arbetstagarna omfattas av ITP-planens avdelning 1.

Vid tidpunkten för verksamhetsövergången till Sjöfartsverket var bolaget bundet av kollektivavtal mellan Svenska Flygbranschen och Svensk Pilotförening med en bestämmelse om att ”överenskommelsen om ITP och TGL tillämpas vid företaget, dock att pensionsåldern är 60 år”. Efter att ITP delades upp i två avdelningar förde Svenska flygbranschen och Svensk Pilotförening under åren 2008–2015 löpande förhandlingar om vad skrivningen innebar.

Parallellt med ovan nämnda förhandlingar pågick inrangeringsförhandlingar mellan bl.a. OFR/S och Arbetsgivarverket som försökte komma överens om en ny pensionslösning som skulle gälla hos Sjöfartsverket. Eftersom någon sådan överenskommelse inte kunde nås och då pilotkollektivet ville behålla sina ITP-villkor, gjorde Sjöfartsverket i oktober 2012 en hemställan till regeringen (Näringsdepartementet) om undantag från den statliga pensionsrätten. Den 20 februari 2014 beslutade regeringen att bifalla hemställan och att undantag skulle gälla bl.a. de berörda arbetstagarna under förutsättning att Sjöfartsverket svarade för att bibehålla de befintliga pensionsvillkoren.

Inför verksamhetsövergången slöts den 4 december 2013 ett kollektivavtal mellan bl.a. OFR/S och Arbetsgivarverket, ett s.k. inrangeringsavtal. Av detta inrangeringsavtal framgår bland annat följande.

”§ 5 Pensionsvillkor för piloter som avses i 1 § hanteras av parterna i särskild ordning.”

I mars 2014 erhöll de berörda arbetstagarna nya anställningsbevis från Sjöfartsverket. I anställningsbevisen finns följande villkor:

”Bibehåller tidigare pensionslösning och pensionsålder.”

Förbundet och staten tvistar nu om de berörda arbetstagarnas pensionsvillkor. Den huvudsakliga tvistefrågan i målet är, om de har en pensionsålder om 60 år och vilka ekonomiska förmåner som följer av detta.

Enligt förbundet har de berörda arbetstagarna en avtalad pensionsålder om 60 år, vilket i första hand följer av inrangeringsavtalet den 4 december 2013, regeringsbeslutet den 20 februari 2014 samt de individuella anställningsavtalen. I andra hand, menar förbundet, har de berörda arbetstagarna en avtalad pensionsålder om 60 år eftersom de haft befogad anledning att tro att de med stöd av ordalydelsen i det lokala kollektivavtal, som gällde vid bolaget vid verksamhetsövergången, samt av ovannämnda inrangeringsavtal, regeringsbeslut och individuella anställningsavtal hade en avtalad pensionsålder om 60 år, vilket staten insåg eller borde ha insett. Detta har staten bestritt och invänt bl.a. att de berörda arbetstagarna hos Sjöfartsverket fortsatt har de pensionsvillkor som gällde vid bolaget.

Parterna tvistar även om Arbetsdomstolen kan ta upp förbundets fastställsetalan till prövning eller om den ska avvisas.

Yrkanden m.m.

Förbundet har, som yrkandet slutligen formulerats, yrkat att Arbetsdomstolen ska fastställa att D.M., H.E. och A.S. har en avtalad pensionsålder om 60 år hos Sjöfartsverket där under åldersspannet 60–65 år följande avtalsvillkor i ITP-avtalet avdelning 2 tillämpas.

- Avsnitt 5.2.1 tredje och fjärde stycket,
- avsnitt 5.2.2, samt
- avsnitt 5.3.

Staten har bestritt yrkandet och yrkat att förbundets talan ska avvisas.

Förbundet har bestritt avvisningsyrkandet.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Arbetsdomstolen har avgjort frågan om avvisning efter föredragning.

Grunder i fråga om talans tillåtlighet

Förbundet

Fastställelseetalan har avsevärd betydelse för förbundet och de berörda arbetstagarna då det finns anledning att anta att en bifallande dom kommer att direkt påverka motparten i det rättsliga handlandet i förhållande till förbundet och de berörda arbetstagarna.

Frågan om de berörda arbetstagarna har rätt att vid 60 års ålder erhålla pension enligt samma villkor som sina kollegor födda före 1979 kommer bli direkt avgörande vid en senare fullgörelsetalan med yrkande om att Sjöfartsverket ska göra pensionsutbetalningar eller motsvarande ekonomiska transaktioner för att trygga arbetstagarnas pension i åldersspannet 60–65 år, dvs. att från 60 års ålder utge ålderspension av viss storlek. Det rör sig om substantiella belopp som ska utgöra de berörda arbetstagarnas huvudsakliga försörjning under fem års tid.

Det kan vidare antas att utgången i fastställelsefrågan direkt kan påverka det rättsliga handlandet mellan de berörda arbetstagarna och Sjöfartsverket. Vid en bifallande dom kan det antas att medlemmarna kommer att arbeta kvar hos Sjöfartsverket fram till 60 års ålder, medan det vid ett avslag kan antas att de söker arbete hos någon annan arbetsgivare som tillämpar fördelaktigare villkor.

Under alla förhållanden är det inte rimligt att de berörda arbetstagarna under många år ska sväva i ovisshet kring vilken pensionsålder som gäller för dem.

Arbetsgivarverket har i ett annat ärende avseende yngre piloter, som omfattas av ett premiebaserat pensionssystem, fattat beslut om att samma låga pensionsålder ska gälla för dessa yngre piloter som för de äldre kollegorna i det förmånsbaserade systemet. Den ekonomiska ersättningen, dvs. pensionen, till de yngre piloterna ska enligt uttrycklig hänvisning utgå enligt vissa klausuler som återfinns i den förmånsbestämda delen i det statliga pensionsavtalet PA 16 under perioden mellan den lägre pensionsåldern och upp till den ordinarie pensionsåldern. Detta tyder på att det finns en praxis inom staten om att ett

premiebaserat pensionssystem, som existerar vid sidan av ett förmånsbaserat sådant, i vissa oreglerade delar kan hämta sitt innehåll från det förmånsreglerade pensionssystemet. Motsvarande klausuler som Arbetsgivarverket hänvisar till i det aktuella beslutet finns i ITP-avtalet avdelning 2.

Sammanfattningsvis råder det ovisshet om ITP-avtalet avdelning 2 ska tillämpas för de berörda arbetstagarna, vilket länder dem till förfång. Det är av avsevärd betydelse för förbundet och för de berörda arbetstagarna att talan prövas. Det finns därmed fastställelseintresse. Talan ska därför tillåtas.

Staten

Det är inte av avsevärd betydelse för förbundet att fastställsetalan prövas. Det finns inget fastställselintresse i tvisten, eftersom det är tydligt vad som gäller och har gällt avseende pensionsvillkoren under lång tid. Det finns alltså ingen ovisshet i frågan om vad som gäller avseende de berörda arbetstagarnas pensionsrätt. De omfattas av ITP-avtalet avdelning 1.

Det är oklart på vilket sätt yrkandet skulle kunna ligga till grund för en fullgörsetalan. Yrkandet tar sikte på en fordran som ännu inte uppkommit och det är oklart om en fordran över huvud taget kommer att aktualiseras eller uppstå.

Yrkandets utformning är dessutom inte tillräckligt preciserat. Eftersom det inte framgår vilka konkreta rättigheter eller skyldigheter som skulle följa av ett bifall till yrkandet, innebär detta att en framtida doms rättsverkningar är oklara för samtliga parter. Denna otydlighet skulle i förlängningen kunna ge upphov till nya rättstvister mellan parterna avseende en fastställsedoms innebörd och tillämpning, vilket undergräver domens funktion som slutlig reglering av en rättslig tvistefråga.

Det har skett, och sker, premieinbetalningar för de berörda arbetstagarna enligt ITP-avtalet avdelning 1 från såväl bolaget som Sjöfartsverket. Det är oklart om förbundet menar att dessa är felaktiga eller inte. För att fullt intjänande enligt ITP-avtalet avdelning 2 ska vara aktuellt, enligt de bestämmelser som förbundet hänför sig till, krävs att arbetstagaren har en pensionsgrundande tjänstetid

om 360 månader. Staten uppfattar inte om förbundet anser att de berörda arbetstagarna har parallellt intjänande till både avdelning 1 och avdelning 2 i ITP-avtalet under perioden fram till dess att de fyller 60 år, ett slags dubbelt intjänande.

Förbundet har inte redogjort för om eller hur det anser att de premieinbetalningar avseende pension som har inbetalats ska återgå, avräknas, upphöra eller fortsätta att inbetalas vid en bifallen talan. Inte heller har förbundet redogjort för på vilket sätt dessa inbetalningar påverkar de avtalsvillkor som förbundet anser ska tillämpas under åldersspannet 60–65 år för de berörda arbetstagarna. Någon reglering som ombesörjer den situationen följer inte heller av de bestämmelser som förbundet har hänfört sig till i sitt yrkande.

Att förbundet inte har lyckats precisera vilket innehåll rättsförhållandet har i detta fall är en sådan allvarlig brist att det inte kan anses finnas ett fastställelseintresse. Oklarhet kring rättskraftsverkningarna av en kommande dom är vidare ett sådant särskilt förhållande som kan medföra att en fastställsetalan framstår som olämplig.

Sammanfattningsvis ska talan avvisas eftersom det saknas fastställelseintresse, och då det är oklart vilka rättsliga konsekvenser som följer av ett bifall till yrkandet.

Skäl

Rättsliga utgångspunkter

En vid Arbetsdomstolen förd fastställsetalan ska enligt 4 kap. 6 § arbetstvistlagen avvisas, om det inte är av avsevärd betydelse för käranden eller den för vilken en organisation för talan att den prövas. Enligt fast praxis har en fastställsetalan avsevärd betydelse för en part, om det finns anledning att anta att en bifallande dom kommer att antingen direkt påverka motparten i det rättsliga handlandet i förhållande till parten eller bli direkt avgörande vid en senare talan, som innefattar yrkande att motparten ska förpliktas att fullgöra eller underlåta något (se t.ex. AD 2022 nr 28 och AD 2004 nr 5).

Om det är oklart om en fastställelse dom skulle få någon rättslig betydelse i förhållandet mellan parterna, kan det inte anses finnas ett sådant fastställelseintresse som avses i arbetstvistlagen (se t.ex. AD 1992 nr 10). Detsamma gäller om den fråga som en part önskar få klarlagd genom ett fastställelseyrkande avser en framtida, hypotetisk situation. Det kan då inte anses vara av avsevärd betydelse för parten att få fastställelse talan prövad (se t.ex. AD 2013 nr 19 och AD 2016 nr 32).

Ska förbundets fastställelse talan tillåtas?

Enligt Arbetsdomstolens mening står det klart att en fastställelse dom om vilken pensionsålder arbetstagarna för närvarande har i sina anställningar, och vilka villkor som gäller för pensionen under åldersspannet 60–65 år, åtminstone skulle kunna direkt påverka Sjöfartsverket – och arbetstagarna – i det rättsliga handlandet och bli avgörande vid en senare fullgörelse talan. Så som yrkandet är utformat är det dock svårt att överblicka vilken betydelse, om någon, en sådan dom skulle få.

Det framställda yrkandet hänvisar endast till vissa bestämmelser i ITP-planens avdelning 2, som i sin tur hänvisar vidare, eller annars hänför sig, till andra bestämmelser i samma avdelning. Enligt de bestämmelser det hänvisas till har pensionsgrundande tjänstetid och pensionsmedförande lön betydelse för pensionens storlek före 65 års ålder. Enligt ITP-planen avdelning 2 (punkten 4) tillgodoräknas tjänstemannen pensionsgrundande tjänstetid under tid då avdelning 2 av ITP-planen gäller för tjänstemannen, medan parterna, som nämnts inledningsvis, är överens om att arbetstagarna omfattas av, inte avdelning 2 utan, avdelning 1 i ITP-planen. Därmed är det, såsom yrkandet är utformat, oklart vilken pensionsgrundande tjänstetid, om någon, som arbetstagarna ska tillgodoräknas vid tillämpningen av de bestämmelser det hänvisas till i yrkandet och hur pensionen, enligt punkten 5.2.1 fjärde stycket, ska reduceras, om den pensionsgrundande tjänstetiden inte är full. Även andra oklarheter finns.

Det har trots ett sammanträde för muntlig förberedelse och efterföljande förtydliganden från förbundet inte kunnat klarläggas hur enbart de bestämmelser,

som det hänvisas till i fastställelseyrkandet, ska kunna tillämpas. Yrkandet är fortfarande så oklart att det därmed också är osäkert hur en bifallande dom skulle kunna få betydelse. Enligt Arbetsdomstolens mening är yrkandet, som det nu är utformat, så oklart att det inte kan anses vara av avsevärd betydelse för förbundet att få fastställsetalan prövad i den mening som avses i 4 kap. 6 § arbetstvistlagen. Förbundets talan ska därför avvisas.

Rättegångskostnader

Eftersom förbundets talan avvisas, ska förbundet ersätta statens rättegångskostnad. Det yrkade beloppet är skäligt.

Arbetsdomstolens ställningstagande

1. Arbetsdomstolen avvisar OFR/S,P,O genom Fackförbundet ST:s talan.
2. Arbetsdomstolen förpliktar OFR/S,P,O genom Fackförbundet ST att ersätta Staten genom Arbetsgivarverkets rättegångskostnad avseende ombudsarvode med 42 500 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för detta beslut till dess betalning sker.

Ledamöter: Lars Dirke, Karin Renman, referent, och Martina Diab. Enhälligt.
Rättssekreterare: Martina Diab